

КАФЕДРА НАРОДНИХ ІНСТРУМЕНТІВ

Історія виконавства на спеціальних інструментах

Освітній ступінь «Бакалавр»
Спеціальність 025 «Музичне мистецтво»

Курс	1
Семестр	1, 2

Освітньо-професійна програма «Музичне мистецтво»
Домра, Балалайка,
Гітара, Цимбали

Статус Обов'язкова

ECTS	4
Годин	120
Лекції	34
Семінари	34
Самостійна робота	52

Форма контролю Залік

Інформація про викладача

ПІБ	Білоус Владислава Павлівна, кандидатка мистецтвознавства, доцентка кафедри народних інструментів Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського
Профіль викладача	Orcid.org. 0000-0001-8506-238X
e-mail	vladadanut@ukr.net

АНОТАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Курс лекцій «Історія виконавства на народних інструментах» розраховано на комплексне вивчення історії виконавства на народних інструментах України, які увійшли в систему академічного музичного мистецтва. Народно-інструментальне мистецтво – невід’ємна складова частина сучасної музичної україністики, явище, що функціонує в контексті світової музичної культури. Творчі, виконавські, науково-методичні напрацювання у цьому жанрі відбивають глибокий зміст і неповторність національного характеру.

Мета курсу полягає у теоретичному обґрунтуванні та узагальненні процесів становлення і розвитку народного інструментарію.

На різних історичних етапах у музичній культурі відбуваються суттєві зміни, кожна епоха має характерні особливості. Тому, одним із провідних завдань курсу «Історія

виконавства на народних інструментах» є усвідомлення студентами динаміки розвитку народно-інструментальної культури.

Завдання курсу:

- в історичному контексті ознайомитись з еволюцією інструментарію та виконавського стилю;
- проаналізувати результати впливу вдосконалення конструкцій та розширення виразальних можливостей народних інструментів на виконавську техніку;
- виявити значення використання у репертуарі перекладень, транскрипцій та сучасних оригінальних композицій у становленні та розвитку виконавської майстерності на народних інструментах;
- простежити індивідуально-стильові аспекти виконавської майстерності провідних виконавців.

Методика викладання курсу передбачає проведення лекційних та семінарських занять, індивідуальну самостійну роботу студентів.

Матеріалом для ілюстрації основних положень курсу є доробок численних дослідників народно-інструментального виконавства, а також матеріали архівних, як історичних, так і музичних фондів України.

Студент повинен знати:

- етапи виникнення та розвитку народних інструментів;
- знакові історичні події, пов'язані з історією народних інструментів;
- видану літературу з історії виконавства народних інструментів;
- загальну історію музики;
- історію становлення концертного репертуару.

Студент повинен мати такий комплекс навичок:

- вміння аналізувати етапи виникнення та розвитку народних інструментів;
 - вміння користуватися виданою літературою з історії виконавства народних інструментів;
 - вміння аналізувати появу концертного репертуару та його впливу на розвиток народних інструментів;
 - вміння поєднувати знання з загальної історії та історії музики з історичними етапами розвитку та занепаду народних інструментів;
- вміння самостійного мислення.

Структура курсу. Виходячи з основних завдань курсу, в його побудові поєднуються лекційна та семінарська форми роботи. Студентам також пропонуються екскурсії. Велика увага приділяється самостійній творчій роботі студентів – підготовці усних виступів з доповідями, повідомленнями, написанню реферату. Наприкінці курсу студенти складають диференційований залік.

Зміст семінарських занять та самостійних творчих завдань може варіюватися. При їх плануванні враховується специфіка групи, інтереси та реальні можливості студентів у проведенні самостійної роботи над певними темами.

ПЕРЕЛІК ТЕМ

МОДУЛЬ I. Історичний розвиток народних інструментів від перших відомостей до наших днів.

Змістовий модуль I: Передумови формування професійного музичного виконавства.

Тема 1: Історичний розвиток народних інструментів в музичній культурі VI-XVIII століть.

Тема 2: Розвиток домрово-балалаєчного мистецтва в XVI-XIXст.

Семінар №1.

Розкрити сутність поняття «тамбуроподібні інструменти».

Проаналізувати діяльність перших професійних виконавців – скоморохів.

Проаналізувати передумови появи перших згадок у рукописах домри та балалайки.

Тема 3: Кобзарство як вияв духовної культури українського народу.

Семінар №2.

Значення монографії Г. Хоткевича «Музичні інструменти українського народу».

Зміст та аналіз книги В. Кушпета «Старцівство».

Тема 4: Історія виникнення та функціонування бандури в Україні.

Семінар №3.

Проаналізувати версії походження бандури.

Розкрити відомості про давню бандуру в Україні.

Значення старосвітської бандури Г. Ткаченка для відродження народної бандури.

Становлення академічної гри на бандурі.

Тема 5. Еволюція гармоніки та виникнення концертного виконавства на ній у другій половині XIX – XX століттях.

Семінар №4.

Проаналізувати основні дослідження з історії гармоніки, використовуючи інтернет ресурси.

Етапи створення фабрик по виготовленню інструментів.

Види гармонік та їх значення для загальної культури.

Тема 6: Особливості еволюції гітари та виникнення письмової традиції виконавства на ній.

Семінар №5.

Значення перших трактатів для становлення шкіл гри на шестиструнній гітарі.

Аналіз шкіл гри на шестиструнній гітарі XIX століття.

Творча спадщина композиторів-виконавців Д. Агуадо, Ф. Сора, М. Каркассі, Ф. Таррегі та її вплив на становлення гри на шестиструнній гітарі.

Тема 7: Цимбали на Україні: історичний внесок у розвиток та становлення національної культури.

Семінар №6.

Проаналізувати дослідження Т. Барана «Світ цимбалів».

Значення «Школи гри на цимбалах» О. Незовибатька.

Виявити особливості та відмінності шкіл гри на цимбалах.

Змістовий модуль II: Створення та формування академічного напрямлення гри на народних інструментах (з середини 1880-х – 1917 років).

Тема 8: Поява баяна та акордеона, створення конструкції виборних баянів та розвиток концертного баянно-акордеонного виконавства.

Семінар №7

Огляд іноземної літератури з історії баяно-акордеонного виконавства, включаючи інтернет ресурси.

Значення відкриття П. Сопрані для становлення баянного виконавства.

Інструменти з виборною клавіатурою, їх середовище розповсюдження.

Тема 9: Мистецтво гри на балалайці на початку XX століття.

Семінар №8.

Біографічні відомості про В. Андрєєва.

Види діяльності В. Андрєєва та причини її успішного втілення.

Перші виконавці солісти-балалаєчники та напрямки їх творчих пошуків.

Тема 10: Розвиток гітарного мистецтва на початку XX століття.

Семінар №9.

Значення «Школи гри на шестиструнній гітарі» П. Агафошина.

Е. Пухоль та його методичні знахідки.

МОДУЛЬ II. Народно-інструментальне мистецтво XX-XXI століття

Змістовий модуль I: Формування оркестрового домрово-балаласчного, гармоніко-баянного виконавства.

Тема 11: Створення перших оркестрів хроматичних гармонік.

Семінар №10.

Огляд літератури присвяченої створенню оркестрів хроматичних гармонік. Виявити та проаналізувати історичні похибки в ній.

Значення колективного музикування в дореволюційні часи.

Особливості функціонування оркестрів хроматичних гармонік в Україні.

Тема 12: Виникнення балаласчного оркестру В.В. Андреева.

Семінар №11.

Огляд літератури, що присвячена діяльності В. Андреева (відвідування бібліотеки та читального залу НМАУ імені П.І. Чайковського).

Аналіз організаційних якостей В. Андреева.

Розкрити діяльність послідовників В. Андреева.

Тема 13: Формування багато тембрового оркестру народних інструментів.

Семінар №12.

Назвати відмінності між ансамблем та оркестром.

Гастрольні поїздки оркестру народних інструментів та їх вплив на слухацьку аудиторію.

Значення майстрів домри Г. Любімова та С. Бузова для формування виконавської школи гри на домрі в Україні.

Тема 14: Особливості становлення репертуару оркестру народних інструментів.

Семінар №13.

Значення репертуару для становлення народно-інструментальної культури.

Причини зацікавлення оркестром народних інструментів професійними композиторами.

Змістовий модуль II: Виконавство на народних інструментах у XX столітті.

Тема 15: Самодіяльне мистецтво в 1917-1941 р.р.

Семінар №14.

Огляд літератури, відвідування бібліотеки.

Г. Аванесов та його оркестр народних інструментів.

Від самодіяльного музикування до професійної музично-виконавської діяльності (С. Баштан, М. Давидов, М. Білоконев та ін.).

Тема 16: Значення конкурсів та олімпіад другої половини 1920-х – початку 30-х років у розвитку виконавства.

Семінар №15.

Аналіз перших конкурсів та олімпіад, їх значення та перспектива.

Аналіз сучасних конкурсів гри на народних інструментах.

Тема 17: Передумови професійної освіти в Україні на народних інструментах.

Семінар №16.

Діяльність М.М. Геліса (стаття М.А. Давидова).

М.І. Різоль, його концертна, педагогічна та композиторська діяльність.

Є. Білов – перший український віртуоз гри на балалайці.

Ю.Ю. Тарнопольський – диригент.

О. Незовибатько – видатний митець цимбального мистецтва України, виконавець, диригент, педагог та вчений.

Тема 18: Діячі народно-інструментального мистецтва України.

Семінар №17.

Панасюк І. Творча постать С. В. Баштана у контексті еволюції кобзарства другої половини

XX століття (до питання про становлення київської бандурної школи).
 Варнавська В. В., Філатова Т. В. Геній української домри: портрет в ескізах.
 Хай М. Музично-інструментальна культура українців.
 Корній Л.П., Сюта Б.О. Історія української музичної культури: підручник для студентів вищих навчальних закладів України.
 Ястребов Ю. Володимир Бесфамільнов.
 М.А. Давидов Автобіографія.

ФОРМИ ТА ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ

Лекції, семінарські заняття, письмові роботи.

НАВЧАЛЬНІ РЕСУРСИ

Усі необхідні для вивчення навчальної дисципліни основні та додаткові матеріали надсилаються у відповідну групу.

МЕТОДИ КОНТРОЛЮ

На першому занятті студенти знайомляться з навчальною програмою, тематикою даного лекційного курсу, списком літератури, графіком проведення контрольних заходів, правилами по підготовці та проведенню семінарських занять й виконанню самостійної роботи.

Поточний контроль – здійснюється протягом проведення занять згідно даної програми даного курсу у вигляді семінарів з доповідями, самостійних робіт у вигляді рефератів.

Під час **рубіжного контролю** – проводиться контрольньо-модульна робота з метою отримання інформації щодо рівня поточної успішності студентів за певний період навчання (на конкретну дату).

Підсумкове оцінювання результатів навчальної діяльності студентів проводиться на заліку з оцінкою.

На **Залік** допускаються студенти, які виконали всі види робіт, передбачених навчальною програмою курсу, та за результатами поточного контролю допущені до його складання. Залік проводиться з метою визначення повноти знань набутих у процесі засвоєння курсу.

Система оцінювання

№ з/п	Контрольний захід оцінювання	Всього %
1.	Відвідування лекцій	15
2.	Семінарські заняття	15
3.	Самостійна робота (реферат, презентація)	30
4.	Контрольно-модульні роботи	20
5.	Залік	20
	Всього	100

Критерії оцінювання

Сутність заліку полягає у перевірці набутих знань і сформованих навичок в опануванні знань під час вивчення предмету. Основними критеріями оцінювання знань студентів є: ступінь усвідомлення навчального матеріалу; повнота, правильність і точність відповіді; уміння застосовувати набуті знання; мовленнєве оформлення відповіді, вміння подати інформацію.

(90–100)–А– відмінно вичерпна і розгорнута відповідь на питання з аналізом сучасних літературних джерел, посиланням на інноваційні технології, досвід провідних вітчизняних і зарубіжних митців. Викладення матеріалу на високому рівні та розуміння всіх історичних подій в галузі народно-інструментального виконавства.

(82–89)–В– добре ґрунтовна відповідь на питання з аналізом літературних джерел, творчого доробку провідних митців. Викладення матеріалу на високому рівні та розуміння головних історичних подій в галузі народно-інструментального виконавства.

(74–81)–С– добре повна відповідь на питання з посиланням на літературні джерела, творчий доробок провідних митців. Викладення матеріалу з розумінням головних історичних подій в галузі народно-інструментального виконавства, включаючи деякі неточності.

(64–73)–D– задовільно відповідь на питання в необхідному обсязі без посилань на літературні джерела, творчий доробок митців, окремі неточності в огляді історичних подій в галузі народно-інструментального виконавства, включаючи їх виправлення за допомогою викладача.

(60–63)–Е– задовільно відповідь на питання в мінімально допустимому обсязі, значні неточності історичних подій в галузі народно-інструментального виконавства, включаючи їх виправлення за допомогою викладача.

(35–59)–FХ– незадовільно відповідь на питання в недостатньому обсязі, грубі помилки, неспроможність їх виправлення за допомогою викладача. Низький рівень викладення матеріалу, неспроможність орієнтуватися в історичних подіях в галузі народно-інструментального мистецтва.

(1–34)–F– незадовільно відповідь на питання на рівні елементарного розпізнання, неможливість відтворення навчального матеріалу на репродуктивному рівні. Неспроможність викладення матеріалу та неспроможність орієнтуватися в історичних подіях в галузі народно-інструментального мистецтва.

ІНКЛЮЗИВНЕ НАВЧАННЯ

Навчальна дисципліна може викладатися для більшості студентів з особливими освітніми потребами.

НЕФОРМАЛЬНА ОСВІТА

Відвідування лекцій, семінарів, конференцій по тематиці історії виконавства на спеціальних інструментах, особисті спілкування з професорами та діячами народно-інструментального мистецтва.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Актуальні напрямки відродження та розвитку народно-інструментального мистецтва в Україні. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. – К., 1995.
2. Баран Т. Світ цимбалів: монографія. Львів : Світ, 1999. 88с.
3. Баран Т. М. Цимбали та музичний професіоналізм : підручник. Львів : Афіша, 2008. 224 с.

4. Баран Т. М. Особливості й завдання цимбального шкільництва в Україні // Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти : зб. ст. / ред.-упоряд. Л. В. Русакова. Харків, 2015. Вип. 43. С. 188–208.
5. Бендерський Л. Г. Київська школа виховання виконавця на народних інструментах, Київ, 1992.
6. Берегова О. Музично-виконавські школи України: етапи становлення в ХХ столітті // Науковий вісник Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського. Вип. 67: Музична культура України 20–30 років ХХ століття: тенденції і напрямки. Київ, 2008. С. 132–150.
7. Бортник Є. Домра у самодіяльному мистецтві Радянської України. – Харків, 1974.
8. Бортник Є. Формування і розвиток домрового мистецтва на Україні в аспекті російсько-українських зв'язків. Автореферат. – К., 1982.
9. Ваврик О. Кобзарські школи в Україні / О. Ваврик. – Тернопіль. – 2006. – 223 с.
10. Вайсборд М. Сеговия и гитарное искусство ХХ века. – М., 1989.
11. Варнавська В. В., Філатова Т. В. Геній української домри: портрет в ескізах // Музичне мистецтво Донбасу: вчора, сьогодні, завтра : зб. ст. / ред., упоряд. Т. В. Тукова. Київ–Донецьк : ТОВ «Юго-Восток, Лтд», 2001. С. 4–29.
12. Варнавська В., Філатова Т. Виконавство та композиторська творчість: музичне приношення українській домрі // Теоретичні та практичні питання культурології, Вип. 9 Українське музикознавство на зламі століть. Мелітополь : МДПУ, 2002. С. 380–392.
13. Горенко-Баранівська Л. І. Гетьмансько-старшинське середовище і культурно-музичне життя в Україні другої половини ХVII–ХVIII ст. : автореф. ... канд. мистецтвознавства: 17.00.03 «Музичне мистецтво» / Горенко-Баранівська Лариса Іванівна. – К., 2001. – 24 с.
14. Гуменюк А. Українські народні музичні інструменти. – К., 1967.
15. Гулянич Ю. М. Цимбали у композиторській творчості Богдана Котюка // Актуальні проблеми народно-інструментального виконавства в Україні: історія і сучасність: зб. наук. пр. / Рівнен. держ. гуманіт. ун-т, Ін-т мистецтв; редактор-упорядник Л. І. Горіна. Рівне : Волин. обереги, 2017. С. 37–42.
16. Давидов М. Київська академічна школа народно-інструментального мистецтва / М. А. Давидов. К.: НМАУ імені П. І. Чайковського, 1998. 223 с.
17. Давидов М. Проблеми розвитку академічного народно-інструментального мистецтва в Україні. – К., 1998.
18. Давидов М. А. Історія виконавства на народних інструментах (Українська академічна школа) : підруч. [для студ. вищ. та серед. муз. навч. закл.] / М. А. Давидов. К. : НМАУ ім. П. І. Чайковського, 2005. 420 с.
19. Давидов М. А. Українське академічне струнно-щипкове мистецтво: функціонування, проблеми збереження та розвитку / М. Давидов // Науковий вісник НМАУ ім. П. І. Чайковського : Музичне виконавство, кн. 5. Вип. 58. К., 2006. – С. 22–30.
20. Давидов М. Історія виконавства на народних інструментах. Підручник для вищих навчальних закладів. Київ, 2010.
21. Давидов М. А. Автобіографія – Ніжин: Видавець ПП Лисенко М. М., 2020. 48с.
22. Івко В. Українська домра: у вистоків родоводу // Столична кафедра народних інструментів як методологічний центр жанру : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. до 100-річчя Київської консерваторії (НМАУ) ім. П. І. Чайковського / ред.-упоряд. М. А. Давидов. Київ, 2012. С. 145–165.
23. Іванов П. Оркестр українських народних інструментів. – К., 1981.
24. Комаренко В. Українські народні інструменти. – К., 1960.
25. Корній Л. П., Сюта Б. О. Історія української музичної культури: підручник для студентів вищих навчальних закладів України. – К.: НМАУ імені П. І. Чайковського, 2011. – 736с.
26. Костенко Н. Харківська домрова школа в контексті музично-виконавської культури України : автореф. дис. ... канд. мистецтвознавства : спец. 17.00.03 Музичне мистецтво / ХНУМ ім. І. П. Котляревського. Харків, 2009. 18 с.

27. Костоґриз С.О. Виконавство на балалайці Харківщини як складова українського музичного мистецтва: дис. канд. мистецтвознав.: 17.00.03 / С. О. Костоґриз ; ХНУМ ім. Котляревського; Наук. кер. Шаповалова Л. В. Харків, 2017. 252 с.
28. Костоґриз С. Формування системи професійного виконавства на балалайці у Харкові / С.Костоґриз // Проблемивзаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти : зб. наук.пр. / Харк. держ. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського [ред. та упор. Л.В.Шаповалова]. – Харків, 2009. – Вип 25.– С. 81–90.
29. Кирдан Б. Народні співці-музиканти на Україні /Борис Кирдан. – К.: МузичнаУкраїна. – 1980. – 180 с.
30. Кушпет В. Старцівство: мандрівні співці-музиканти в Україні (XIX – поч. XX ст.) / В. Кушпет. – К., 2007. – С. 376.
31. Кузьміна Л. Слово про майстра. Федір Коровай. – Харків, 1999.
32. Лошков Ю. Володимир Андрійович Комаренко. - Харків, 2002.
33. Лисенко М. Методика навчання гри на домрі. – К., 1990.
34. Лисенко М., Міхєєв Б. Школа гри на чотириструнній домрі. – К., 1989.
35. Мельничук С. Ф. Харківська цимбальна школа як культурний феномен // Актуальні питання культурології : Альманах наукового товариства «Афіна» кафедри культурології Рівненського державного гуманітарного університету. Рівне, 2011. Вип. 11. С. 89–92.
36. Мельничук С. Ф. Учитель. Творчий портрет фундатора волинської цимбально-педагогічної школи Романа Скіри : монографічний посібник. Рівне : О. Зень, 2007. 155 с.
37. Морозевич Н. Бандурне мистецтво як культурне надбання сучасності : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. мистецтвознавства : спец. 17.00.03 «Музичне мистецтво» / Н. Морозевич. – Одеса, 2003. – 16 с.
38. Михайленко Н. Методика викладання гри на гітарі. – К., 2003.
39. Незовибатько О.Д. Школа гри на українських цимбалах: підручник. Київ: Мистецтво, 1966. 301 с.
40. Незовибатько О. Школа гри на цимбалах. – К., 1982.
41. Незовибатько О. Українські цимбали. – К., 1976.
42. Носов Л. Музична самодіяльність радянської України (1917-1967). – К., 1968.
43. Овчарчин В. Видатні цимбалісти та їх історичний внесок у розвиток і становлення цимбалів в Україні / Науковий вісник НМАУ ім. П.І. Чайковського. Музичне виконавство. Вип.2. – К., 1999. – С.18-27.
44. Панасюк І. Переплелись роки й бандури струни (С.В. Баштан – кобзар нової доби). – Київ., 2002. 130 с.
45. Панасюк І. Творча постать С. В. Баштана у контексті еволюції кобзарства другої половини XX століття (до питання про становлення київської бандурної школи) / І. Панасюк // Науковий вісник НМАУ ім. П. І. Чайковського : Музичне виконавство : [ред. М. А. Давидов, В. Г. Сумарокова]. К : НМАУ ім. П. І. Чайковського, 2003. – Вип. 26. – С. 45–59.
46. Панасюк І. Кобзарство-бандурництво – ретроспектива традицій // Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції: до 70-річчя кафедри народних інструментів Київської консерваторії (НМАУ) імені П.І.Чайковського: зб.ст./редактор-упор. М.А.Давидов. – К., 2010. – С. 68-76.
47. Пухальський Я. Методика викладання гри на бандурі. – К., 1979.
48. Різо́ль М. Нариси про роботу в ансамблі баяністів – К., 1986.
49. Семешко А.А. Віктор Власов. – К., 2004.
50. Сташевський А. Баянне мистецтво в Україні: тенденції розвитку оригінальної музики та індивідуальне втілення жанрово-стильового аспекту у творчості Володимира Рунчака : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. мистецтвознавства: спец. 17.00.03 «Музичне мистецтво» / А. Сташевський. К, 2004. – 20 с.
51. Фамінцин О. Скоморохи на Русі. – СПб., 1889.
52. Фамінцин О. Домра і схожі їй танбуроподібні інструменти. – СПб., 1891.

53. Хай М. Музично-інструментальна культура українців / Михайло Хай. – Київ ; Дрогобич, 2007. – 543 с.
54. Хоткевич Г. Музичні інструменти українського народу. – Харків., 2002.
55. Черкаський Л.М. Українські народні музичні інструменти: навчальний посібник.- К.: ДАКККиМ, 2005. – 264с.
56. Черемський К. Повернення традиції. – Харків: Центр Леся Курбаса, 1999.
57. Шуст Я. Кобзарі і лірники України на фоні слов'янського епосу. – Львів, 1953.
58. Шорошева Л. Втрачена кобза // Науковий вісник Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського. Вип. 67 : Музична культура України 20–30 років ХХ століття: тенденції і напрямки. Київ, 2008. С. 197–205.
59. Юрченко О. П. Стильові напрями сучасного виконавства на цимбалах // Актуальні проблеми народно-інструментального виконавства в Україні: історія і сучасність : зб. наук. пр. / Рівнен. держ. гуманіт. ун-т, Ін-т мистецтв; редактор-упорядник Л.І. Горіна. Рівне: Волин. обереги, 2017. С 85–91.
60. Ястребов Ю. Володимир Бесфамільнов. – Київ, 1993.